เรื่อง กำเนิดพระซุ้มกอ: พุทธศิลป์สุโขทัย ตำนานแห่งศรัทธานครชุม

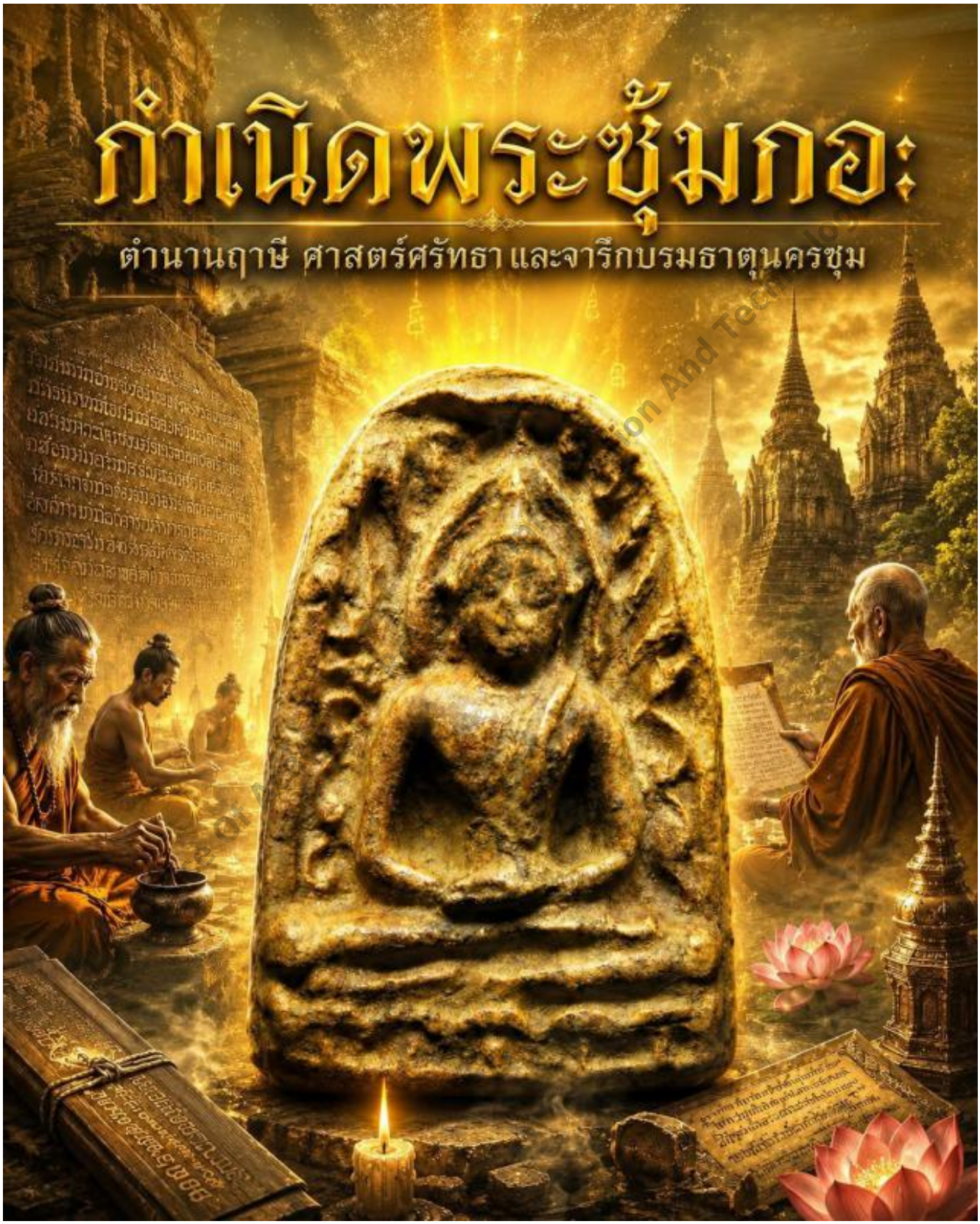

รายละเอียด

ตลอดระยะเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมา พระกำแพงซุ้มกอไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะโบราณวัตถุหรือพระพิมพ์ทางศิลปกรรมเท่านั้น หากยังเป็นศูนย์รวมของตำนาน มุขปาฐะ และคติความเชื่อที่สืบทอดกันมาในหมู่ผู้ศรัทธาและนักสะสมพระเครื่อง จนกลายเป็นหนึ่งในพระกรุที่มีเรื่องราวประกอบมากที่สุดของประเทศไทย

นครชุมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

นครชุมเป็นเมืองโบราณสำคัญที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ตรงข้ามเมืองกำแพงเพชร ปรากฏหลักฐานความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเฉพาะในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) หลักฐานสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งคือ จารึกนครชุม (จารึกหลักที่ 3) ซึ่งสร้างขึ้นราว พ.ศ. 1900 เนื้อหาในจารึกกล่าวถึงการสถาปนาพระบรมธาตุและพระศรีมหาโพธิ ณ เมืองนครชุม อันสะท้อนถึงความสำคัญของเมืองแห่งนี้ในฐานะศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย
ในจารึกปรากฏข้อความตอนหนึ่งว่า

"...พระมหาธรรมราชาธิราช หากเอาพระศรีมหาโพธิอันนี้แต่ลังกาทวีปมาปลูกไว้ที่นี้... พระมหาธรรมราชาธิราช หากเอาพระบรมธาตุอันนี้แต่ลังกาทวีปมาสถาปนาไว้ในเมืองนครชุมนี้..." (คัดบางตอนจากคำอ่านจารึกนครชุม ด้านที่ 1) ข้อความดังกล่าวมีความหมายว่า พระมหาธรรมราชาที่ 1 ทรงอัญเชิญทั้งหน่อพระศรีมหาโพธิและพระบรมสารีริกธาตุจากลังกาทวีปมาประดิษฐาน ณ เมืองนครชุม เพื่อให้เป็นพุทธบูชาและเป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้คนในแผ่นดินสุโขทัย แม้จารึกนครชุมจะมิได้กล่าวถึงพระกำแพงซุ้มกอโดยตรง แต่ข้อความเพียงไม่กี่บรรทัดนี้ก็ช่วยให้เห็นภาพว่า นครชุมมิใช่เพียงเมืองหน้าด่านริมแม่น้ำปิง หากเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ และเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญของยุคสมัย
บริเวณวัดพระบรมธาตุนครชุมและพื้นที่โดยรอบนี้เอง ที่ต่อมาได้กลายเป็นแหล่งค้นพบพระกรุจำนวนมาก รวมถึงพระกำแพงซุ้มกอ อันเป็นพระพิมพ์ที่ได้รับการยกย่องสูงสุดองค์หนึ่งในวงการพระเครื่องไทย

การค้นพบพระกรุนครชุม

พระกำแพงซุ้มกอเป็นหนึ่งในพระพิมพ์สำคัญที่ค้นพบจากกรุโบราณบริเวณวัดพระบรมธาตุนครชุมและพื้นที่ใกล้เคียง โดยการค้นพบพระกรุในพื้นที่กำแพงเพชรตลอดช่วงรัตนโกสินทร์ทำให้เกิดการศึกษาพระพิมพ์สกุลกำแพงเพชรอย่างกว้างขวาง ในวงการพระเครื่องมีเรื่องเล่าสืบทอดกันว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) เคยเดินทางมายังนครชุมและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบูรณะพระบรมธาตุนครชุม รวมถึงการค้นพบพระกรุบางส่วน อย่างไรก็ตาม เรื่องดังกล่าวยังไม่ปรากฏหลักฐานร่วมสมัยที่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจน จึงควรพิจารณาในฐานะตำนานท้องถิ่นและมุขปาฐะประกอบการศึกษา

ลักษณะพุทธศิลป์ของพระซุ้มกอ

The Office Of Academic Resource Information And Technology

พระกำแพงซุ้มกอเป็นพระพิมพ์ปางสมาธิ ประทับนั่งเหนือฐานบัว ภายในซุ้มเรือนแก้วที่มีลักษณะอ่อนช้อยตามแบบศิลปะสุโขทัย องค์พระมีสัดส่วนสมดุล สงบนิ่ง และเปี่ยมด้วยพลังทางศิลปกรรมนักประวัติศาสตร์ศิลปะจำนวนมากยกย่องว่าพระกำแพงซุ้มกอเป็นหนึ่งในพระพิมพ์ที่สะท้อนอุดมคติความงามแบบสุโขทัยได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ทั้งในด้านสัดส่วน องค์ประกอบ และความอ่อนโยนของรูปทรง ชื่อ "ซุ้มกอ" เป็นชื่อที่นักสะสมพระเครื่องใช้เรียกในภายหลัง โดยเชื่อว่ามาจากลักษณะซุ้มเรือนแก้วที่มีรูปทรงคล้ายตัวอักษร "ก"

ลักษณะเนื้อพระและกรรมวิธีการสร้าง

พระซุ้มกอสร้างจากเนื้อดินเผาที่ผ่านการกดพิมพ์จากแม่พิมพ์ ก่อนนำไปเผาด้วยความร้อนจนเกิดความแข็งแกร่ง อุณหภูมิที่แตกต่างกันในการเผาส่งผลให้สีเนื้อพระมีความหลากหลาย เช่น สีส้ม สีแดง สีน้ำตาล และสีเขียวอมเทา ด้านหลังขององค์พระมักปรากฏร่องรอยการกดแต่งเนื้อและลายนิ้วมือ ซึ่งกลายเป็นหนึ่งในลักษณะที่นักสะสมใช้ประกอบการศึกษาพระกรุแต่ละองค์ในวงการพระกรุมีคำเรียกเฉพาะสำหรับลักษณะบางประการของเนื้อพระ เช่น "ว่านดอกมะขาม" สำหรับจุดสีแดงเล็ก ๆ ที่ปรากฏในเนื้อพระ และ "รารัก" หรือ "ราดำ" สำหรับคราบสีดำที่พบในบางองค์ อย่างไรก็ตาม คำเรียกเหล่านี้เป็นศัพท์เฉพาะในวงการพระเครื่อง และยังไม่มีข้อยุติทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับที่มาของลักษณะดังกล่าว

มุขปาฐะ ตำนานลานเงิน และความเชื่อสืบทอด

นอกเหนือจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีแล้ว พระกำแพงซุ้มกอยังมีมิติทางวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ มุขปาฐะและคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมาในหมู่ผู้ศรัทธาเรื่องเล่าที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดคือ ตำนานแผ่นลานเงินนครชุม ซึ่งตามสำเนาและคำบอกเล่าที่เผยแพร่ในวงการพระเครื่อง ระบุถึงการสร้างพระพิมพ์โดยคณะฤๅษี การใช้เกสรดอกไม้ ว่านยา และมวลสารศักดิ์สิทธิ์จำนวนมาก ตลอดจนพิธีกรรมปลุกเสกตามคติความเชื่อโบราณ

ตำนานฤๅษีผู้สร้างพระ

ตามมุขปาฐะและสำเนาข้อความลานเงินที่เผยแพร่ในวงการพระเครื่องกำแพงเพชร มีเรื่องเล่าสืบทอดกันว่าพระกำแพงซุ้มกอมิได้เกิดจากการสร้างโดยช่างหลวงเพียงอย่างเดียว หากมีคณะฤๅษีผู้ทรงวิทยาคุณร่วมประกอบพิธีสร้างและปลุกเสกพระพิมพ์ รายละเอียดของตำนานมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสำนวน บางสำนวนกล่าวถึงคณะฤๅษี 11 ตน ขณะที่บางสำนวนกล่าวถึงฤๅษีเพียงไม่กี่ตน โดยรายนามที่ปรากฏบ่อยในคำบอกเล่า ได้แก่ ฤๅษีพิลาลัย ฤๅษีพิจิตร และฤๅษีไปยาทิพย์ เป็นต้น

ในข้อความที่มีการเผยแพร่กันในวงการพระเครื่อง มีการอ้างถึงข้อความลักษณะว่า

"...ฤๅษี 11 ตน มีฤๅษีพิจิตรร่วมใจเป็นประธาน... ทำด้วยนวสารมีเกสรดอกไม้ 108 และว่านยาต่าง ๆ บดให้ละเอียดผสมด้วยเวทมนตร์คาถา..."

The Office Of Academic Resource Information And Technology

และอีกตอนหนึ่งว่า

"...ถ้าผู้ใดได้พบพระพิมพ์นี้แล้ว ให้เอาเกสรดอกไม้ 108 นวสารมาบดให้ละเอียด... เอาศาสตราจับแช่น้ำมนต์... เสกด้วยมนต์คาถาตามกำลัง... ผู้นั้นจะมีอานุภาพมาก ภัยอันตรายใด ๆ ก็ไม่สามารถกล้ำกรายได้เลย..."

ข้อความดังกล่าวเป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญของความเชื่อเรื่องมวลสารศักดิ์สิทธิ์ การปลุกเสก และพุทธคุณของพระกำแพงซุ้มกอที่สืบทอดต่อกันมาในหมู่ผู้ศรัทธาและนักสะสม

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีข้อยุติทางวิชาการเกี่ยวกับต้นฉบับและที่มาของข้อความดังกล่าว นักวิชาการจำนวนมากจึงจัดเรื่องราวเกี่ยวกับคณะฤๅษีไว้ในกลุ่มตำนานและมุขปาฐะที่สะท้อนความเชื่อของชุมชน มากกว่าจะใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยตรง

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเชื่อมโยงพระกำแพงซุ้มกอกับบริเวณ "ทุ่งเศรษฐี" ซึ่งเป็นชื่อที่ปรากฏในคำบอกเล่าของคนท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ค้นพบพระกรุบางส่วน อันเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านความมั่งคั่งและโชคลาภของพระพิมพ์ชนิดนี้

คำกล่าว "มีกูไว้ไม่จน"

หนึ่งในมุขปาฐะที่มีชื่อเสียงที่สุดเกี่ยวกับพระกำแพงซุ้มกอ คือคำกล่าวว่า

"มีกูไว้ไม่จน"

หรือในสำนวนที่พบในวงการพระเครื่องบางสายว่า

"มึงมีกูไว้ไม่จน"

คำกล่าวดังกล่าวได้รับการถ่ายทอดกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักสะสมและผู้ศรัทธา จนกลายเป็นคำขวัญประจำพระกำแพงซุ้มกอในความรับรู้ของสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบข้อมูลที่เผยแพร่ในปัจจุบัน ยังไม่พบว่าคำกล่าวดังกล่าวปรากฏอยู่ในจารึกนครชุม ศิลาจารึกสมัยสุโขทัย หรือข้อความจากแผ่นลานเงินที่มีการถอดความเผยแพร่กันนักวิชาการและนักสะสมพระจำนวนมากจึงเห็นตรงกันว่า คำกล่าวนี้น่าจะเกิดขึ้นในยุคหลังจากประสบการณ์ ความศรัทธา และการตีความพุทธคุณของผู้ครอบครองพระกำแพงซุ้มกอ ซึ่งเชื่อกันว่าเด่นด้านเมตตามหานิยม โชคลาภ ความเจริญรุ่งเรือง และความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

The Office of Academic Resource Information And Technology

บทสรุป

พระกำแพงซุ้มกอเป็นพระกรุสำคัญที่สะท้อนความรุ่งเรืองของพุทธศิลป์สมัยสุโขทัย และความสำคัญของนครชุมในฐานะศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย ขณะเดียวกัน พระกำแพงซุ้มกอยังเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยตำนาน มุขปาฐะ และคติความเชื่อที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน ทั้งเรื่องคณะฤๅษีผู้สร้างพระ ตำนานแผ่นลานเงิน พุทธคุณ และคำกล่าว "มีกูไว้ไม่จน" ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อพระพิมพ์ชนิดนี้ตลอดมา

หมายเหตุเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล

บทความนี้เรียบเรียงจากข้อมูลหลายประเภท ทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เอกสารที่มีการเผยแพร่ในวงการพระเครื่อง ตลอดจนมุขปาฐะและคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมาในหมู่ผู้ศึกษาและผู้ศรัทธา เนื้อหาบางส่วน โดยเฉพาะเรื่องคณะฤๅษีผู้สร้างพระ ตำนานแผ่นลานเงิน พุทธคุณ และคำกล่าว "มีกูไว้ไม่จน" จัดอยู่ในกลุ่มข้อมูลเชิงตำนาน คติความเชื่อ หรือมุขปาฐะ ซึ่งมีคุณค่าในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมและความทรงจำร่วมของชุมชน แต่ไม่อาจถือเป็นข้อยืนยันทางประวัติศาสตร์ได้ทั้งหมด

คำสำคัญ : พระกำแพงซุ้มกอ เมืองนครชุม บรมธาตุนครชุม พระเครื่องเบญจภาคี กำแพงเพชร

ที่มา : สำนักข่าวกาขาว

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2026-07-15

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2407&code_db=610001&code_type=01

The Office Of Academic Resource Information And Technology